ROLURI NARATIVE ÎN *POVESTEA PORCULUI* DE ION CREANGĂ

Maria Laura RUS

Abstract

Our paper is centred upon an important subject in the story grammars, that is the narrative roles. We adopted Claude Bremond's terminology and tried to apply his principles to one of Ion Creangă's fairy tales, namely Povestea porcului. We identified some of the main narrative roles, such as the patient and the agent, together with their sub-categories and we underlined the relations between these different narrative roles, their importance in the narrative thread and the consequences that come from the instauration of the couples inside the story.

Keywords: patient, agent, narrative role, narrative couple

Claude Bremond prezintă sistematic în Logica povestirii componentele tehnicii povestirii. Tabloul principalelor roluri narative, cu unele variante ale lor particulare sunt: pacientul, cu: beneficiarul şi victima; agentul, cu: agentul voluntar, agentul voluntar în acţiune, rezultatele obţinute de agentul voluntar, agentul involuntar; influenţatorul, cu: influenţatorul tinzând să convingă sau să disuadeze un agent voluntar, tipurile de influenţatori; amelioratorul (şi protectorul), degradatorul (şi frustratorul), cu: amelioratorul şi rolurile asociate, degradatorul şi rolurile asociate; dobânditorul de merit şi retribuitorul, cu: beneficiarul unui merit, victima unei vinovăţii, beneficiarul răsplăţii, victima pedepsei, retribuitorul. Am redat toate aceste roluri, întrucât vom încerca să punctăm aspectele definitorii ale rolurilor narative tocmai pe baza acestora într-una din poveştile lui Ion Creangă Povestea porcului. Bremond merge chiar dincolo de simplul rol narativ într-o povestire, întrucât el afirmă că „ar fi de neconceput să existe două logici ale rolurilor, una determinând universul referenţial al aventurilor «în sine», cealaltă universul semnificat de aceste aventuri, devenite de nepovestit. În consecinţă, ceea ce spunem despre organizarea rolurilor în povestire este valabil pentru organizarea rolurilor în viaţa reală şi viceversa”[1].

Dincolo de importanţa funcţiilor pentru mesajul narativ, trebuie avută în vedere gruparea acestora în secvenţe în cadrul unui proces care implică virtualitatea, actualizarea şi finalizarea. Acestea, la rândul lor pot fi marcate pozitiv sau negativ, implicând sau neimplicând, ca atare, o anume acţiune. Cu alte cuvinte, se deschid alternative: „virtualitatea poate să evolueze în actualizare sau să rămână virtualitate; actualizarea poate ajunge sau nu la finalizare”[2]. Este, în fond, un joc de opţiuni, după cum mărturiseşte Bremond.

Bremond vorbeşte despre două tipuri de roluri: pacienţii şi agenţii. Întrucât majoritatea actanţilor unei povestiri au alternativ un rol de pacient şi un rol de agent, vom urmări succesiv aceste roluri. Pacientul este un agent virtual în situaţia în care este supus unor influenţe care pot motiva actualizarea, sub forma unei reacţii faţă de situaţia în care se află, iar agentul este, la rândul lui, un pacient virtual dacă procesul pe care îl declanşează modifică situaţia în care se află, conferind o stare nouă propriei persoane.

BDD-A2776 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:19 UTC)

Să vedem cum stau exact lucrurile în Povestea porcului. Cei doi bătrâni, în calitate de pacienți, sunt prezentați la începutul povestirii ca fiind afectați de o stare relativ stabilă: „nu avea copii", motiv pentru care erau „posomorâți ca vremea cea rea". Starea aceasta inițială în care se află ei este susceptibilă de a suferi o evoluție care o transformă. Virtualitatea poate să fie actualizată sau nu, de unde finalizarea sau non-finalizarea modificării. În cazul nostru, prin aducerea acasă a obiectului dorinței – un purcel „ogârjit" şi „răpciugos" – procesul modificator, considerat ca o virtualitate, se actualizează şi odată actualizat, se va finaliza. Se aplică, astfel, schema următoare:

Pacient afectat de o stare A

↓

Pacient virtual al unui proces actualizat tinzând să modifice această stare

↓

Pacient afectat de o stare non A, rezultând din modificare finalizată a stării inițiale

Precizarea care se impune este că moşneagul va fi şi agentul care determină finalizarea procesului actualizat.

Având în vedere cuplul agent-pacient din această stare inițială, respectiv Făt-Frumos-cei doi bătrâni, se impun mai multe precizări. Făt-Frumos are calitatea de agent voluntar, întrucât el este cel care intervine în modificarea esențială a stării de lucruri şi cel care trece la acțiune pentru a o finaliza; vorbim desigur despre construirea podului de aur şi căsătoria cu fata împăratului:

Însărcinare susceptibilă de a fi asumată
(„du-te la împăratul de-i spune că eu îi fac podul"; „el poate să vă facă podul)

↓ ↓

Abţinere Îndeplinire a însărcinării = actualizare
(„suflând o dată din nări, s-au făcut ca două suluri de foc")

↓ ↓

Însărcinare neîndeplinită = eşec Însărcinare îndeplinită = succes
(„podul era acum gata")

Agentul voluntar (Făt-Frumos) este înzestrat cu o informaţie (posedă calităţi deosebite) care îl face să creadă că poate trece la acţiune şi o poate duce la finalizare. Astfel, el devine motivat să întreprindă însărcinarea. Rezultatul acestei finalizări este căsătoria cu fata împăratului. În alţi termeni, Făt-Frumos ne apare drept un modificator care va determina o ameliorare a stării sale (opusă celei de degradare).

Prin aceasta, putem vorbi de un al doilea cuplu: fata împăratului-Făt-Frumos. În acest caz, agentul devine fata împăratului. Este tot un agent voluntar virtual, care nu

BDD-A2776 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:19 UTC)

numai că va concepe însărcinarea, ci se va simți motivată să vrea acest lucru (ca în cazul precedent, Făt-Frumos). Îndeplinirea acestei însărcinări (a arunca pielea de porc a soțului său în foc) i se pare capabilă de a-i procura, ca pacient afectându-se ea însăşi prin acțiunea ei, o ameliorare a propriului destin (va trăi fericită cu soțul ei). Este ceea ce Bremond numeşte „agent virtual al unei însărcinări; motivat de dorință şi calcul favorabil să întreprindă această însărcinare; întreprinzând executarea acestei însărcinări". Fata de împărat nu mai are prezentă în minte interdicția tatălui său, a împăratului:

> - Draga tatei! Să nu cumva să te împingă păcatul să-i faci vreun neajuns, ca să nu pățeşti vreo nenorocire.

Încălcarea interdicției are, fără îndoială, consecințele ei. Practic, de la intenția de a-şi ameliora soarta, ea va ajunge la polul opus, în sensul în care rezultatul însărcinării va determina o stare de degradare:

> Când voiu pune eu mâna mea cea dreaptă pe mijlocul tău, atunci să plesnească cercul acesta, şi numai atunci să se nască pruncul din tine, pentru că ai ascultat de sfaturile altora, de ai nenorocit şi căzăturile ieste de bătrâni, m-ai nenorocit şi pe mine şi pe tine deodată!

Implicația este mai mare decât se credea, întrucât degradarea afectează nu numai actantul care săvârşeşte acțiunea, ci toți actanții prezenți în povestire, într-un fel sau altul: palatul în care locuiau bătrânii se transformă în bordeiul sărăcăcios de la început, împăratul este, cu siguranță, furios pe fiica sa pentru încălcarea interdicției, iar împărăteasa, dezamăgită pentru eşecul întreprinderii pe care o sugerase.

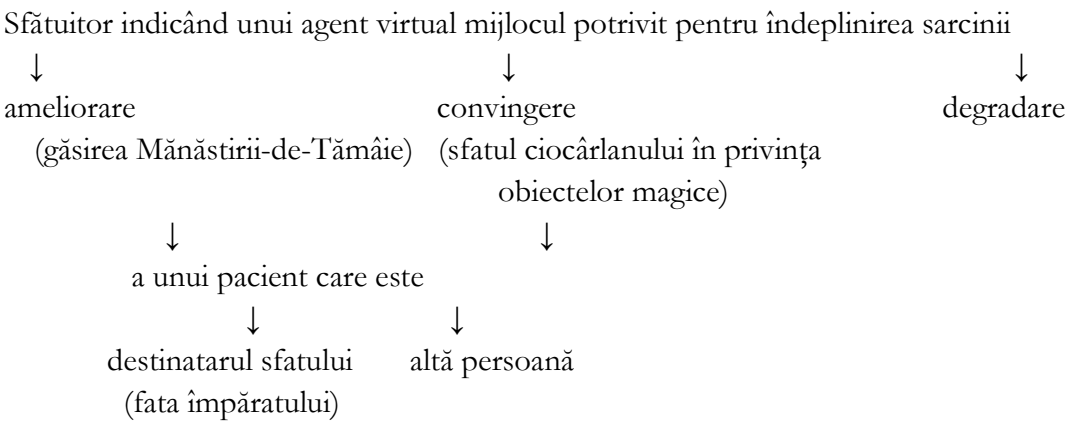
Să privim acum şi cuplul actanțial împărătească-fiică, unul important în povestire, căci de la acesta se vor declanşa degradările. Aspectul care ne interesează este aici prezența influențatorului în persoana primului actant din cuplu. Împărăteasa, ca influențator, o convinge pe fiica sa (agentul virtual) să treacă voluntar la actualizarea sarcinii (să arunce în foc pielea de porc). Ea se va strădui să o motiveze prin prezentarea mobilurilor favorabile acestei sarcini şi să le anihileze pe cele defavorabile:

Influențator (împărăteasa)
↓
- Suscită la agentul virtual speranța unor satisfacții viitoare datorate îndeplinirii sarcinii (o viață mai bună în lipsa pieii de porc)
- Suscită la agentul virtual teama de insatisfacții viitoare datorate abținerii de la sarcină („ce fel de viață ai să mai duci tu dacă nu poți ieşi în lume cu bărbatul tău?")
↓
Anihilează la agentul virtual teama de insatisfacții viitoare („să fie foc zdravăn în sobă"; „Când a adormi bărbatu-tău ...")

Împărăteasa acționează, astfel, ca un informator voluntar.

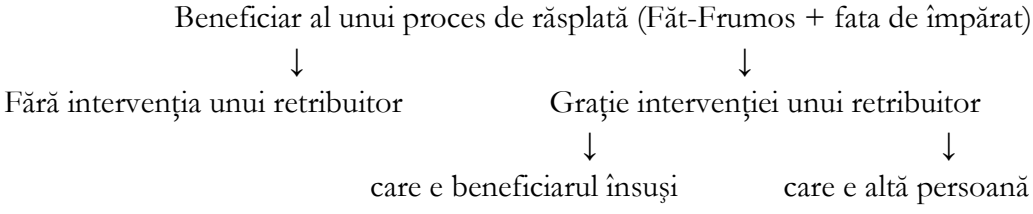
BDD-A2776 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:19 UTC)

Revenind la fata de împărat, odată cu plecarea ei către Mănăstirea-de-Tămâie, putem vorbi de alte relaţii în care va intra. În felul acesta apar cele trei sfinte: Miercuri, Vineri şi Duminică, ce îşi vor asuma rolul de sfătuitoare, alături de ciocârlanul cel şchiop. Vom avea reţeaua următoarelor dezvoltări:

În acelaşi context, celor patru actanţi menţionaţi li se va atribui rolul de amelioratori, aşa cum vrăjitoarei din ultima secvenţă i se va atribui rolul de frustrator. Frustrator, nu degradator, întrucât e o formă mai vicleană a degradării, căci „Talpa-iadului" (cum mai e numit acest actant malefic) vrea să o menţină pe fata împăratului, susceptibilă să beneficieze de o ameliorare a destinului său (i.e. să fie iertată de Făt-Frumos şi să poată naşte copilul), în starea deficitară în care se găseşte (însărcinată de patru ani). Bremond vorbeşte aici de cuplul frustrator-victimă de frustrare. Însă actualizarea nu va fi finalizată, datorită apariţiei protectorului.

Într-adevăr, ultima situaţie prezentă în povestire vizează relaţia dintre fata de împărat (agent virtual) şi slujitorul credincios al lui Făt-Frumos (protector). Acesta din urmă va împiedica acţiunea vrăjitoarei, făcând posibilă întâlnirea dintre Făt-Frumos şi soţia sa. În felul acesta vom ajunge la dobândirea unui merit de către pacient, care îl va califica pentru primirea unei răsplăţi. Două sunt situaţiile de acest tip: respectiv, fata de împărat va putea naşte copilul, iar Făt-Frumos va scăpa de vraja aruncată asupra lui. La rândul ei, vrăjitoarea va avea parte de opusul sorţii celor doi: vinovăţia descoperită va duce la pedeapsă. În felul acesta sunt concretizate schemele următoare:

BDD-A2776 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:19 UTC)

(Soarta fetei de împărat se va ameliora ca urmare a intervenţiei lui Făt-Frumos, în calitate de retribuitor, în final; soarta lui Făt-Frumos se va ameliora ca urmare a intervenţiei proprii, retribuitorul fiind aici chiar beneficiarul procesului de răsplată.)

Victima unui proces punitiv (vrăjitoarea)

↓ ↓

Fără intervenţia unui retribuitor Graţie intervenţiei unui retribuitor

↓ ↓

Care e victima însăşi care e altă persoană

tinzând să se autopedepsească (Făt-Frumos)

Fiecare dintre rolurile menţionate pe parcursul analizei de mai sus a fost analizat într-o îmbinare de procese, care, la rândul lor au fost surprinse în trei stadii deja menţionate (virtualitate, actualizare, finalizare). Relaţiile pe care procesele acestea le întreţin au fost de succesiune, de simultaneitate, de cauzalitate şi de implicare. Rolurile actanţilor implicaţi în procesele acestea au fost delimitate în funcţie de relaţiile pe care le-au stabilit între ei pe parcursul povestirii şi de afectarea pe care o suferă sau, dimpotrivă, o produc altora pe parcursul povestirii. De altfel, „fiecare proces – afirmă Bremond – întreţine un raport de la predicat la subiect cu una sau mai multe persoane, pe care povestirea le desemnează de obicei cu un nume propriu, şi care pot fi pacienţi sau agenţi în acest proces”[3], aşa cum am putut constata mai sus în analiza noastră. Dincolo de analiza matematică a structurii narative, Bremond precizează totuşi că „întemeierea pe o metafizică a facultăţilor fiinţei umane era necesară pentru constituirea sistemului nostru”.

Am mizat şi noi, ca şi Bremond pe faptul că „omului îi este imposibil dacă vrea să comunice altor oameni povestirea unei experienţe umane, să nu se angajeze într-un astfel de sistem de roluri”[4].

Bibliografie:

Creangă, Ion, *Opere*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993

Adam, Jean Michel, Revaz, Françoise, *Analiza povestirii*, traducere de Sorin Pârvu, Institutul European, Iaşi, 1999

Bremond, Claude, *Logica povestirii*, traducere de Micaela Slăvescu, Editura Univers, Bucureşti, 1981

Dragoş, Elena, *Structuri narative şi semantice*, Editura Universităţii „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca, Facultatea de Filologie, uz intern, 1978

BDD-A2776 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:19 UTC)

Note

[1] Claude Bremond, *Logica povestirii,* Editura Univers, Bucureşti, 1981, p. 401.
[2] Idem, p. 166.
[3] Idem, p. 375.
[4] Idem, p. 396.

BDD-A2776 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:19 UTC)